

Body & Soul není experimentálním počinem jen na metodologické úrovni. Literární rovina díla stojí rovněž za povšimnutí. První část (blok „The Street and the Ring“) svou strukturou i stylem psaní odpovídá analytickým cílům, kterým má sloužit – zde Wacquant předkládá své nejtěžnější analýzy produkce rohovnického *habitu*. Ve druhé části (blok „Fight Night at Studio 104“) se Wacquant představuje nejen jako etnograf se smyslem pro detail, ale také jako literárně nadaný vypravěč. Tato část by se dala představit jako narativní etnografická sonda do boxerského prostředí prostřednictvím popisu okolností a průběhu jednoho boxerského turnaje. Třetí část knihy (blok „Busy Louie at the Golden Gloves“) je autobiografickou reportáží, resp. „sociologickou novelou“, ve které se L. Wacquant snaží, jako součást projektu „tělesné sociologie“, čtenáři přiblížit svůj vlastní zápas na prestižním amatérském turnaji Golden Gloves v Chicagu. Wacquantovi se podle mého názoru daří barvitým, zvláště naléhavým a přesvědčivým způsobem zprostředkovat své vlastní zkušenosti jak z přípravy, tak ze samotného průběhu zápasu. Akademický jazyk ustupuje jazyku expresivnímu. Zajímavé je sledovat, jak se v prostředí endorfinové excitace svět okolo aktéra jakoby soustřeďuje – Wacquant v této části své knihy není schopen vnímat téměř nic jiného než sám sebe – své emoce, své tělo, strach, ale i koncentraci upřenou na nadcházející zápas.

Jako celek je kniha určena nejen pro ty, kteří se chtějí dozvědět, jak L. Wacquant v ringu nakonec dopadl. Monografii bych doporučil všem, kteří se zajímají o metodologii a epistemologii sociálního výzkumu, všem, které zajímají experimentální projekty, ale i těm, kteří v oblasti sociálních věd vyžadují rigorózní analýzy. Pro participanty „sociologie těla“ nebo pro adepty „tělesné sociologie“ tvoří tato monografie povinnou četbu.

Poznámky

- 1 Wacquant, L. 2002. „Scrutinizing the Street: Poverty, Morality, and the Pitfalls of Urban Ethnography“. *American Journal of Sociology* (107) (6): 1468–1532.
- 2 Srovnej však též Wacquantovu odpověď svým kritikům: Wacquant, L. 2005. „Shadowboxing with Ethnographic Ghosts: A Rejoinder.“ *Symbolic Interaction* 28 (3): 441–447.
- 3 Denzin, N. 2007. „Book Review: Loïc Wacquant: *Body & Soul: Notebooks of an Apprentice Boxer*.“ *Cultural Sociology* 1, p. 429.
- 4 Viz Wacquant, L. 2008. *Urban Outcasts: A Comparative Sociology of Advanced Marginality*. Cambridge: Polity.
- 5 Sparringová utkání jsou přátelské simulace bojové konfrontace, které jsou vedeny ryze pro tréninkové účely.
- 6 Bourdieu, P. 2000. *Pascalian Meditations*. Stanford: Stanford University Press. Srovnej zejména kap. 4 „Bodily Knowledge“.

SASSEN, S. 2006. *TERRITORY, AUTHORITY, RIGHTS: FROM MEDIEVAL TO GLOBAL ASSEMBLAGES*. PRINCETON (NJ, USA) & WOODSTOCK (UK): PRINCETON UNIVERSITY PRESS, s. 493 / PETR LUPAČ

Hlavními tématy, kterým se Saskia Sassen ve svém díle věnuje, jsou dynamika urbánního prostoru velkoměst, globalizace, informatizace a imigrace. Důraz na jejich vzájemné působení v kontextu snahy o porozumění soudobým sociálním

změnám je patrný již v prvních knihách, kterými se S. Sassen proslavila.¹ Každé z jejích předchozích knih je vlastní důkladná inovativní analýza překračující hranice disciplinarit, zažitých optik a explanačních schémat. V tomto kontextu její

PROMĚNY VÝZKUMNÝCH INSTITUCÍ A GENDERU VE VĚDĚ / Tereza Stöckelová

Konference *The Politics of Knowing: Research, Institutions and Gender in the Making* se konala v Praze v listopadu 2008 a představovala závěrečnou akci projektu *Knowledge, Institutions and Gender: An East-West Comparative Study* (KNOWING, 6. rámcový program EK), který byl koordinován Marcelou Linkovou ze Sociologického ústavu, v. v. i. Konference zahrnovala dvě zvané přednášky Martiny Merz (University of Lucerne) a Helen Longino (Stanford University), panel s prezentacemi, které se vztahovaly přímo k projektu KNOWING, a paralelní sekce k tématům genderu a žen ve vědě. Hlavním záměrem konference, stejně jako celého projektu KNOWING, bylo zabývat se genderovými tématy ve vědě jako jedním z projevů obecnějších problémů, napětí a proměn současné vědy a výzkumu.

Mezinárodní tým projektu KNOWING představil své závěry ve třech příspěvcích definovaných analytickými tématy „hranice a režimy uspořádávání“, „spolubytí“ (togetherness) a „časy a trajektorie“. Téma „hranice a režimy uspořádávání“ bylo zaměřeno na způsoby, jakými je dnešní věda vystavena různorodým požadavkům a opatřením ze strany vědní politiky, jakými jsou hodnocení výzkumu, programy excelence nebo oddělování a propojování základního a aplikovaného výzkumu, a na to, jak se s těmito požadavky vyrovnávají výzkumné instituce, týmy a jednotlivci. Příspěvek ke konceptu „spolubytí“ se zaměřil na paradox, který představuje nesoulad mezi zvyšujícím se tlakem na kolektivní děláni vědy na jedné straně (velké projekty, interdisciplinarita, Evropský výzkumný prostor apod.), doprovázené na straně druhé pocitu osamělosti mezi výzkumníky a výzkumnicemi, kteří se cítí vykořeveni v důsledku vysoké mobility a soutěživosti mezi týmy i jednotlivci. Konečně téma „časy a trajektorie“ sledovalo různé a často konfliktní časy

předposlední² kniha „Territory, Authority, Rights: From Medieval to Global Assemblages“ představuje jak důstojné završení dvaceti let výzkumné práce, tak i významný posun, přinášející do jejích dosavadních analýz a závěrů nová témata, perspektivy, kontexty i metodologii.

Základním záměrem autorky je odhalit v knize podstatu současné institucionální transformace spojené s vytvářením nového společenského uspořádání, v němž se vytváří nový systém vztahů mezi specificky transformovanými institucionalizacemi autority, práv a teritoria.

Metodologicky Saskia Sassen navazuje na to nejlepší, co lze v jejím předchozím díle nalézt; i zde lze zřetelně pozorovat důraz na chirurgicky důslednou snahu o komplexní analýzu vybraného úseku reality doprovázený úctyhodnou transdisciplinární erudicí³ a neustále přítomnou pokorou před komplexitou zkoumaných jevů a procesů. Autorka v knize na konkrétním historickém materiálu rozpracovává a současně i aplikuje dvě výzkumné strategie. První z nich je interpretace historie jako série přirozených sociálních experimentů, kdy lze ve velkém rozlišení a širokém kontextu z historie abstrahovat analytické nástroje umožňující prohloubit porozumění jinak matnému předělu mezi kontinuitou a diskontinuitou v sociálním vývoji. Druhá strategie je založena na cíleném vyhýbání se v sociálních vědách poměrně běžné „pasti endogenity“, jak Sassen nazývá vysvětlování vzniku a fungování určitého jevu založené pouze na analýze jeho charakteristických projevů. V případě globalizace si tak autorka pokládá otázku, zda vznik a očekávatelný vývoj tohoto procesu můžeme dostatečně vysvětlit, pokud jej omezíme na globální procesy a globální instituce, jak je to běžné v současné odborné literatuře zabývající se tímto tématem. S. Sassen odpovídá záporně, neboť komplexita globálních institucí a potenciál současné globalizace odkazují spíše k hustému provázání s dalšími a historicky mnohem staršími sociálními jevy, než jak by se dalo očekávat v případě, že by dnešní forma globalizace vznikla *ex nihilo*.

Záporná odpověď s sebou ovšem přináší otázku po nástrojích, s jakými by bylo možné generovat uspokojivější vysvětlení bez používání kategorií, které jsou pozdějšího data než vysvětlované jevy, a tudíž nedokážou uspokojivě pokrýt např. zárodečné stavy, varianty či využívání stávajících infrastruktur (kapacit) k novým účelům. S. Sassen proto rozloží „lokální“ a „globální“ na tři transhistorické konstitutivní komponenty (teritorium, autoritu a práva) a zaměří se na to, jakým způsobem se přetvářejí jejich charakteristiky a vzájemné vazby v institucionalizované historické formace. Základními analytickými pojmy využitelnými pro sledování a interpretaci historické látky jsou pak kapacity, přelomové body a organizující logika.⁴ Kapacity představují dílčí asambláže specifických institucionalizací vybraných relevantních kategorií (zde teritoria, autority a práv), jejichž fungování je podmíněno charakterem systému vztahů, v němž operují (s. 8, 404). Přelomové body jsou období specifické kombinace zdrojů a dynamiky institucí, v nichž dochází ke zrodu nové organizující logiky. Symptomatické pro období přelomového bodu jsou přesun či rekompozice dílčích asambláží tak, že začnou plnit nové funkce a generovat nové kapacity. Konečně, když S. Sassen mluví o organizující logice, odkazuje tím k určité matici operací „za“ daným institucionálním řádem, které konstituují specifický sociální a geopolitický řád (představované národním státem a světovou rovinou politickoekonomických operací). V knize jsou rozlišeny tři odpovídající epochy reprezentované feudálním, národním a globálním řádem (s. 405). Kombinací těchto tří analytických nástrojů pak S. Sassen rekonstruuje historii a nalézá „za“ ní dynamiku, která není redukovatelná na dílčí historické události a současně neodhlíží od konstitutivního významu sociálních interakcí.

Z řečeného je zřejmé, že S. Sassen nepřebírá obvyklá interpretační schémata sociologie, ale její perspektiva se blíží spíše přístupům usilujícím o popis reality, který by apriorně neakcentoval formativní sílu určitého typu objektů (lidských aktérů, právních norem, technologií, kulturních vzorců atd.). Z tohoto důvodu používá pro označení stabi-

přítomné ve výzkumu a kariérních drahách a způsoby, jak se výzkumníkům a výzkumnicím dařilo – či nedařilo – vytvářet si v rámci vysoce stresující a fragmentární časovosti dnešní vědy čas na „přemýšlení“.

Obě zvané přednášky se vztahovaly k hlavní myšlence konference: využít genderovou perspektivu pro analýzu vědy jako takové. Martina Merz představila svůj komparativní výzkum vytváření genderu ve čtyřech vědních disciplínách (meteorologii, farmakologii, botanice a architektuře) a ukázala, jak je věda vnitřně různorodá – nejen co se týče podoby genderu a genderových vztahů, ale také dalších charakteristik. Pozornost k této různorodosti je neobyčejně aktuální v souvislosti se současnou reformou vědní politiky v České republice (i jinde), která má sklon zacházet s vědou jako se stejnorodým polem z hlediska jejích epistemických i sociálních charakteristik. Pokud reformy berou v úvahu pouze model přírodovědných laboratorních oborů, mohou poškodit často nepřehledné, ale velmi důležité vzorce a specifika vědecké práce a kultury v jiných disciplínách a oborech bádání. Helen Longino aplikovala sofistikovanou feministickou perspektivu na současnou adoraci „excellence“ jako výlučného cíle a kritéria vědeckého bádání. Ukázala, že excellence privileguje určité způsoby dělání vědy a vytváření vědecké kariéry a zneviditelňuje a podceňuje „péči o excelenci“, bez níž se excellence neobejde a z níž vyrůstá. Excellence spojená se soutěživostí a hnaná touhou po připsání vědeckého kreditu je přitom v kulturní historii kódovaná maskulinně; péče o excelenci zahrnující laboratorní, často rutinní práci, zaškolování studentů nebo spolupráci se sociálními aktéry je kódována femininně. Není proto překvapující, že excellence je v dnešních výzkumných institucích nejčastěji ztělesněna muži a péče o excelenci ženami. Vzhledem k tomu, že z definice excellence nemohou být excelentní – vynikající – všichni, nemůže být protikladem excellence jednoduše lenost a průměrnost, jak je to dnes někdy prezentováno v souvislosti s vědní reformou. Excellence vyrůstá z „ne-excelentních“ praktik a hodnot a je třeba hledat způsoby, jak tyto jiné způsoby a aspekty vědecké práce ocenit a podpořit.

zovaných souborů heterogenních komponent pojem *asembláž* (*assemblage*), u něž se inspiruje G. Deleuzem a F. Guattarim. Přesné vymezení pojmu pomocí definice však explicitně ponechává stranou s tím, že jejím cílem není teoretická elaborace pojmů, ale analýza reálných procesů, při níž teoretické pojmy představují pouze nástroje umožňující určitý modus deskripce (s. 5).

Kniha je rozdělena do tří částí: v první a druhé části se autorka věnuje historickým epochám, vymezeným vytvářením národního státu a jeho současnou dekompozicí (viz výše), v části třetí se věnuje současnému formování multiskalárních časoprostorových řádů spojených s interakcí mezi digitálními sítěmi a přechodem od národní ke globální organizující logice.

První část je tedy věnovaná formování kapacit, které společně v dlouhodobém historickém vývoji významně přispěly ke vzniku a stabilizaci specifické komplexní *asembláže* národního státu, tak jak se vyvinul v západní Evropě. Z nejstarších relevantních kapacit se autorka blíže zabývá zejména vznikem státu jako formy správy spojené s určitým teritoriem, rozvojem centralizované státní byrokracie schopné technokratické koordinace ekonomických aktivit (rozvoj systému standardizovaného a kontrolovaného zdanění), rozvojem abstraktních forem autority spojených s určitým územím jako základem národního právního režimu a konečně vytvořením unitárního sociálního prostoru vycházejícího ze vzniku městských koalic jako historicky nového politického a právně konstitutivního aktéra operujícího v nových měřítkách příslušných geografii moci (s. 32–71). V období mezi 16. stoletím a počátkem 19. století, kdy docházelo k rozmachu imperiálního státu, se S. Sassen zaměřuje v první rovině na formování nových imperiálních geografii soustředěných na mocenskou pozici profitujících národních států a dalšího rozvoje jejich vnitřní ekonomické kapacity. V druhé rovině popisuje vytváření nových právních subjektivit v souvislosti s rozvojem buržoazie a ideje národa (věnuje se přitom poměrně detailně trajekto-

riím vývoje u jednotlivých evropských mocností) a právním ukotvováním znevýhodněných subjektů (např. chudých, dělníků a žen) v transformující se struktuře soukromého vlastnictví a nového způsobu výroby (s. 82–121). Konec první části je věnován vývoji ve Spojených státech amerických a jejich vstupu na kolbiště imperiálního rozdělení světového obchodu, srovnatelně menší prostor je věnován rozmachu ekonomické kooperace mezi jednotlivými mocnostmi a odpovídající situaci v první polovině 20. století.

V první polovině druhé části knihy se autorka zabývá časovou a institucionální lokalizací přelomového bodu mezi uspořádáním, pro něž byla charakteristická „dostředivá“ orientace kapacit směrem k integraci a stabilizaci národního státu, a uspořádáním dnešním, pro které je specifická dekompozice některých kapacit národního státu a jejich využití k vytváření globálních systémů. Tento přelom lze podle S. Sassen datovat do období přechodu 70. a 80. let, čímž se vymezuje proti skupině autorů ztotožňujících počátek globalizace s poválečnou érou, resp. s realizací dohod z Bretton Woods (s. 158–163). Poměrně velká pozornost je věnována analýze souvisejících změn ve státním aparátu Spojených států amerických, které podle S. Sassen představují emblematický vzorec probíhající rekonfigurace autority, teritoria a práv. Pro tento proces jsou charakteristické privatizace některých aspektů výkoné moci spadající tradičně do veřejné sféry a využívání významného množství národních kapacit k formování nového řádu skrze produkci globálních systémů (např. architektury globálních finančních trhů, formování globální informační infrastruktury, denacionalizované globální právní režimy, globální režim dohledu, kontroly a utajení apod.).

Následně se S. Sassen věnuje specifickým případům privatizace vytváření právních norem a dílčích státních funkcí. V rámci denacionalizace se podle ní vytváří nová geografie moci obsahující prostory sociálních aktivit, které jdou za tradiční disjunktní dělení na lokální a globální. To vede k historicky již známým užším provázáním politickoekonomických zájmů státu a zájmů přidružených korporací, k posunům hra-

Paralelní sekce konference byly rozděleny do následujících témat: věda ve „znalostní společnosti“; vytváření (genderovaných) skutečností prostřednictvím epistemických praktik; soci-epistemické vytváření hranic; nové rámování vědy a vědních studií feminismem; kariérní bludiště; a politiky žen ve vědě. Abstrakty příspěvků spolu se životopisy a kontakty na účastníky a účastnice konference naleznete na adrese: <<http://www.knowing.soc.cas.cz/?page=conference>>.

PŘINESE SOUČASNÁ DISKUSE O ROVNOSTI ODMĚŇOVÁNÍ ZMĚNY V EVROPSKÉ LEGISLATIVĚ? /

Lenka Formánková

Jedním ze symbolů nerovného postavení žen na trhu práce je „gender pay gap“, jinými slovy genderové nerovnosti v odměňování. Změnit pohled na tuto nepsanou normu se snaží kampaň za rovnost v odměňování žen a mužů iniciovaná ze strany Evropské komise. Součástí této iniciativy byl i expertní seminář, který se konal 19. března 2009 v Bruselu. Hlavním tématem akce bylo hodnocení efektivity současného právního rámce rovnosti odměňování na úrovni EU. Úvodního slova se ujal eurokomisař Vladimír Špidla, který zdůraznil rostoucí význam prosazování férového zacházení k zaměstnancům a zaměstnankyním v době ekonomické krize.

Organizátoři a organizátorky semináře prezentovali výsledky odborné studie o platových nerovnostech v Evropě a vybraných mimoevropských zemích. Poté byla otevřena odborná diskuse nad současnou směrnicí prosazující stejnou odměnu za stejnou práci či práci stejné hodnoty a možnostmi její změny. Studie realizovaná v rámci Evropského evaluačního konsorcia (European Evaluation Consortium) za rok 2007 přinesla tato zjištění:

nic mezi soukromým a veřejným doprovázeným oddalováním státu od občana, prosazováním definic občanství soustředěných na národní stát a vytvářením souboru nových strategií občanského odporu a jeho protireakcí (s. 222–321). Z přehledu konstitutivních sociálních aktivit také vyplývá, že podstatná část globalizace jako souboru sociálních praxí odehrávajících se v určitém časoprostorovém uspořádání není formována víceméně voluntaristicky na globální úrovni, ale je produktem velké šíře jednání, z nichž podstatná část je zakotvena v institucích národního státu (dekompozice národního státu tedy paradoxně může přispívat k posílení některých jeho složek v novém kontextu), část je přiřaditelná globálním aktérům (ve smyslu aktérů konstituovaných a operujících na globální úrovni), ale část je zaměřena pouze na obranu lokálních zájmů či na jejich zasíťování. Samostatná kapitola je věnována otázce role digitálních sítí jako socio-technické infrastruktury představující jedno z klíčových bojišť o definice globální architektury nového řádu (s. 328–398).

Kniha je zakončena kapitolou věnující se důsledkům analýzy pro stabilizaci a utvoření takové metodologie, která by umožňovala překonat tradiční epistemologické překážky sociálních věd (např. problematika stanovení hranic analyzovaných entit) a současně generovat nové poznání, kompatibilní s interpretacemi, které tato kniha přináší.

Samotná teze o zakotvení globalizace v institucích národního státu není nová a můžeme ji nalézt již v prvních pracích S. Sassen.⁵ Podobně je tomu s lokalizací vzniku globální epochy do období přelomu 70. a 80. let, což lze také nalézt v jejích pracích z první poloviny 90. let a nejde o zjištění exkluzivní, neboť podobně, v souvislosti s ekonomickou krizí 70. let a následnou restrukturalizací kapitalismu, o ní na konci 80. let hovořil např. Manuel Castells. Pokud by šlo o několik základních tezí, které představují organizující linie autorčiných analýz, jde skutečně ve většině případů o teze, které byly, byť například ne v tolik precizně formulované podobě, uvedeny již v jejích předchozích pracích. Přínos knihy a důvod ji číst ale nespočívá v možnosti rozšířit si argumentační

oporu pro dříve nastíněná tvrzení, která sama o sobě nemají velkou analytickou a predikční hodnotu. Hodnota knihy spočívá podle mého názoru ve dvou základních bodech. Tím prvním je použitá optika umožňující analýzy dynamiky sociální reality nového typu a otevírání nových polí problematizace současných procesů (kniha se tak kombinací precizní analýzy historického materiálu a paralelním vytvářením analytických nástrojů k jeho popisu blíží studiím M. Foucaulta 70. let). Druhým, neméně významným přínosem knihy je komplexní zpracování a historický záběr, které v kombinaci se snahou o překročení současného pohledu na proces globalizace generují velké množství dílčích zjištění, které jdou za hranice této recenze i centrálního tématu. Saskia Sassen sama říká, že jí vždy trvá zhruba osm let, než nasbírá dostatek materiálu, aby mohla vydat knihu zaměřenou na „nové téma“. Nezbývá než dodat, že tentokrát se její snaha proměnila v knihu, kterou lze důstojně umístit mezi přední texty zabývající se povahou a směřováním soudobých společenských změn.

Poznámky

1 Sassen, S. 1988. *The Mobility of Labor and Capital. A Study in International Investment and Labor Flow*. Cambridge: Cambridge University Press; Sassen, S. 1991. *The Global City: New York, London, Tokyo*. Princeton: Princeton University Press; Sassen, S. 1994. *Cities in a World Economy*. Thousand Oaks: Pine Forge Press.

2 V roce 2007 S. Sassen vydala přehledovou studii „A Sociology of Globalization“ (New York: Norton), systematizující výstupy analýz v recenzované knize.

3 Autorka se paralelně zabývá vývojem v relevantních oblastech práva, ekonomiky, organizace, sociální geografie, urbanizace a technologických inovací (omezíme-li výběr na nejvíce exponované oblasti).

4 V anglickém originálu zní odpovídající pojmy „capabilities“, „tipping points“ a „organizing logic“.

5 Srov. např. s knihou Sassen, S. 1994. *Cities in a world economy*. Thousand Oaks: Pine Forge Press.

Přesto, že ve většině členských států Evropské unie byla přijata legislativní opatření upravující rovnost odměňování, platové nerovnosti se vyrovnávají jen pozvolna. Důvody přetrvávajících rozdílů jsou podle autorů a autorek studie poměrně dobře známy. Vyplývají z horizontální a vertikální segregace na trhu práce, z rozdílů v míře ekonomické aktivity žen a mužů a z genderových rozdílů ve využívání zkrácených úvazků.

Politik na potírání mzdových rozdílů nalezneme ve státech Evropské unie celou řadu, vedle antidiskriminační legislativy a politiky rovných příležitostí na trhu práce jsou to různé afirmativní akce nebo politiky zaměřené na pomoc při kombinaci práce a rodinných povinností. Podle autorů a autorek studie však nebyla nalezena taková kombinace opatření, která by fungovala a byla přijatelná ve všech evropských státech.

Jaké jsou tedy podle zjištění autorů studie hlavní důvody pro nedostatečnou efektivitu výše uvedených opatření?

Podle expertů a expertek sice představuje Evropská komise zásadního aktéra při prosazování platové rovnosti, nástroje jejího prosazování však nejsou dostatečné. Například zásady rovného odměňování nejsou explicitně vymezeny jako součást Lisabonské strategie. Stejná odměna za práci stejné hodnoty je sice součástí Evropské strategie zaměstnanosti, jen stěží ale představuje nejvyšší prioritu, zvláště ve srovnání s politikami na pracovním trhu, efektivitou a celkovou konkurenceschopností.

Vývoj v rovnosti odměňování je sice explicitně uveden v každoročních národních hodnotících zprávách, chybí však průběžný monitoring platů a účinné sankční nástroje.

Na národní úrovni často chybí účinná praxe naplňování zásad rovného odměňování. Adekvátní legislativa je sice podmínkou pro rovnost v odměňování žen a mužů musí však být efektivně implementována za pomoci silné infrastruktury orgánů pro rovné zacházení, účinným kolektivním vyjednáváním a důsledným postupem soudů v prokazatelných případech diskriminace.